

Włącz się

www.wlacz-sie.pl



**NARADA OBYWATELSKA
W PRAKTYCE**

Wydawca:



INSTYTUT
NA RZECZ
EKOROZWOJU

Instytut na rzecz Ekorozwoju

ul. Nabelaka 15 lok. 1, 00-743 Warszawa
tel. 22 851-04-02, -03, -04, faks 22 851-04-00
e-mail: ine@ine-isd.org.pl,
www.ine-isd.org.pl

Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE) jest organizacją pozarządową typu think-tank. Powstał w 1990 r. z inicjatywy kilku członków Polskiego Klubu Ekologicznego. Zajmuje się promowaniem oraz wdrażaniem zasad zrównoważonego rozwoju Polski, wspiera proekologiczną restrukturyzację gospodarki i podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej społeczeństwa. Kieruje się misją budowania pozytywnych relacji między rozwojem społecznym i gospodarczym a ochroną środowiska; występuje w interesie obecnego i przyszłych pokoleń. Współpracuje z krajowym i europejskim ruchem pozarządowym, stale pogłębia doświadczenie w tworzeniu strategii ekorozwoju, współdziałając ze społecznościami lokalnymi; projekty realizuje wspólnie z partnerami społecznymi, ekologicznymi i z otoczenia biznesu. Publikacje Instytutu kierowane są do ogółu społeczeństwa. Wykorzystują je m.in. parlamentarzyści, administracja rządowa i samorządowa, naukowcy, nauczyciele, studenci i uczniowie.

**Instytucje i osoby pragnące wesprzeć działalność na rzecz ekorozwoju
mogą dokonywać wpłat na konto:**

Bank PeKaO SA, II Oddział w Warszawie.
Wpłaty w PLN: 92 1240 1024 1111 0000 0267 8197

Redakcja językowa: Kinga Jackl

Projekt graficzny i skład komputerowy: ARTKOLEKTYW / www.artkolektyw.com

Druk i oprawa: Agencja Reklamowa MAGA / www.maga.pl

© Copyright by Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2013

Praca oddana do druku we wrześniu 2013 r.

ISBN 978-83-89495-14-3

Wydrukowano na papierze ekologicznym



Narada obywatelska w praktyce

Andrzej Kassenberg
Instytut na rzecz Ekorozwoju

Marta Ostrowska
Fundacja Pole Dialogu

Warszawa, wrzesień 2013

Broszura powstała w ramach projektu "Udział społeczny w tworzeniu lokalnych strategii i planów energetycznych" współfinansowanego przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

Spis treści

Wstęp	3
NARADA OBYWATELSKA KROK PO KROKU	
Kiedy, jak i w jakim celu warto przeprowadzić naradę obywatelską?	4
- Kiedy warto organizować naradę obywatelską?	4
- Przygotowania	4
- Rekrutacja i szeroka informacja	5
- Planowanie przebiegu narady	7
- Przygotowanie i prowadzenie spotkań narady obywatelskiej	7
- Praca pomiędzy kolejnymi spotkaniami narady obywatelskiej	9
- Wystuchanie publiczne	10
- Przekazanie rekomendacji	11
Schemat narady obywatelskiej	12
PRZYKŁAD PRAKTYCZNEGO ZASTOSOWANIA NARADY OBYWATELSKIEJ	
Pilotaż w gminie miejskiej Rejowiec Fabryczny	14
• Prace przygotowawcze	15
• Spotkania narady obywatelskiej	17
- I spotkanie	17
- II spotkanie	18
- III spotkanie	19
- IV spotkanie	20
• Wystuchanie publiczne	21
CO DECYDUJE O SUKCESIE NARADY OBYWATELSKIEJ?	
Refleksje po przeprowadzeniu pilotażu i rekomendacje dla kolejnych gmin	22
Załączniki	
• Przykładowy scenariusz jednego ze spotkań narady obywatelskiej	24
• Przykładowa ankieta ewaluacyjna dla uczestników spotkania narady obywatelskiej	26
• Przykładowy scenariusz wystuchania publicznego	27
• Przykładowa fiszka rekomendacji społecznej	28

Wstęp

Narada obywatelska¹ to niezwykle przydatna metoda współpracy i dialogu mieszkańców z lokalnymi władzami. Może być stosowana praktycznie względem dowolnego zagadnienia, które wymaga włączenia społeczności lokalnej w proces decyzyjny. Dotyczyć to może przygotowania dokumentów planistycznych, decydowania o budżecie gminy czy też rozwiązywania istotnych kwestii gospodarczych, społecznych, ekologicznych lub związanych z zagospodarowaniem przestrzennym. Ważna przy tym jest autentyczność zaangażowania zarówno władz lokalnych, jak i przedstawicieli społeczności lokalnej.

W ramach projektu „Energetyczne narady obywatelskie - Włącz się”², realizowanego przez Instytut na rzecz Ekorozwoju w partnerstwie z Fundacją Pole Dialogu oraz duńską organizacją INFORSE-Europe, jako temat narady obywatelskiej wybrano problematykę energetyczną. Dlaczego? Przede wszystkim dlatego, że z energii - w postaci prądu i ciepła - korzysta każdy z nas, każda rodzina, każde przedsiębiorstwo, każda instytucja publiczna. Problematyka energetyczna w gminie obejmuje zarządzanie energią, dbałość o bezpieczeństwo energetyczne, inwestycje, a także promocję efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii. Do kompetencji władz lokalnych należy również prowadzenie działalności informacyjno-edukacyjnej na rzecz oszczędzania energii oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania na środowisko i zdrowie ludzi.

Pierwszą gminą w Polsce, w której przeprowadzono energetyczną naradę obywatelską było miasto Rejowiec Fabryczny. W niniejszej broszurze prezentujemy doświadczenia z realizacji tego pilotażu. Mamy nadzieję, że zachęcą one inne samorządy i lokalne społeczności do wykorzystania metody narady obywatelskiej w ważnych dla nich sprawach.

„Narada obywatelska to narzędzie lepszej komunikacji z mieszkańcami, a jednocześnie sposób na zwiększenie udziału społecznego, co wciąż i wszędzie jest potrzebne. Jest to doskonały model dla każdej gminy, szczególnie mniejszej, służący zaktywizowaniu mieszkańców i władz lokalnych – wybranych przez tych mieszkańców – do wspólnego działania.”

Stanisław Bodys
Burmistrz Miasta Rejowiec Fabryczny

¹ Metoda narady obywatelskiej oparta została na modelu konferencji konsensualnej (ang. „consensus conference”) stworzonej w Danii przez The Danish Board of Technology i stosowanej do prowadzenia konsultacji społecznych w wielu krajach w Europie i na świecie.

² Oficjalna nazwa projektu współfinansowanego przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej brzmi „Udział społeczny w tworzeniu lokalnych strategii i planów energetycznych”.

NARADA OBYWATELSKA KROK PO KROKU

Kiedy, jak i w jakim celu warto przeprowadzić naradę obywatelską?

KIEDY WARTO ORGANIZOWAĆ NARADĘ OBYWATELSKĄ?

Naradę obywatelską warto zorganizować **w sprawach bliskich mieszkańcom**, czyli takich, które bezpośrednio ich dotyczą (np. zagospodarowanie przestrzeni publicznej, system komunikacji miejskiej, remonty dróg i ulic, program lokalnego domu kultury, lokalna ochrona środowiska itd.). W takich kwestiach mieszkańcy mają swoje zdanie, zwykle nie są to kwestie im obojętne i chcieliby mieć możliwość wypowiedzenia się na ich temat. Co więcej, w tych kwestiach **mieszkańcy często mają więcej wiedzy niż urzędnicy** - np. z racji tego, że mieszkają przy danej ulicy, wiedzą jak jest użytkowana, gdzie są miejsca niebezpieczne i wymagające przebudowy lub zmiany organizacji ruchu. Co ważne, **sens organizowania narady obywatelskiej jest uwarunkowany polityczną wolą uwzględnienia wypracowanych rekomendacji**. Nie należy więc organizować narady w sprawie, która jest już przesądzona, ściśle obwarowana prawnie lub też z innych względów rekomendacje nie będą brane pod uwagę.

PRZYGOTOWANIA

Inicjatorami narady obywatelskiej mogą być różne podmioty: instytucje, urzędnicy, organizacje pozarządowe czy sami mieszkańcy. Jednak by sensownie zorganizować naradę obywatelską, potrzebna jest wspólna decyzja. Na poszczególnych etapach niezbędne będzie zaangażowanie zarówno urzędników, działaczy, jak i mieszkańców. **Bez akceptacji i poparcia odpowiednich urzędników nie ma sensu organizować narady obywatelskiej**, np. narada dotycząca organizacji edukacji wczesnoszkolnej w gminie wymaga i poparcia i wsparcia urzędników oraz decydentów. Wtedy obradujący mają dostęp do wszystkich potrzebnych informacji, a wypracowane rekomendacje faktycznie są uwzględniane przy tworzeniu nowych rozwiązań.



Przeprowadzenie całej narady obywatelskiej - od pomysłu na jej zorganizowanie do przekazania rekomendacji na ręce decydentów - to spore przedsięwzięcie logistyczne, które może potrwać nawet kilka miesięcy. Dlatego należy jasno określić, kto **jest odpowiedzialny** za jej organizację. Gdy jest to zespół osób, istotne na początku jest **zaplanowanie harmonogramu i podział zadań**.

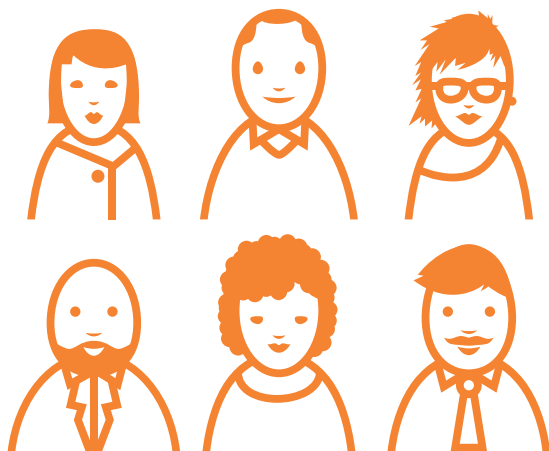


Pierwszym zadaniem takiego zespołu powinno być **zgromadzenie informacji na temat zagadnienia**, które będzie przedmiotem narady. Gdy dotyczy ona np. zagospodarowania terenów zielonych, potrzebne są plany i mapy, znajomość uwarunkowań wynikających z planów zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska i innych strategicznych dokumentów gminy. Równie ważna jest orientacja w przepisach prawnych, a także informacje o kondycji finansowej gminy i potencjalnych źródłach zewnętrznego finansowania.

REKRUTACJA I SZEROKA INFORMACJA

Właściwa narada obywatelska musi być poprzedzona spotkaniami organizacyjnymi. Na takie spotkania można zaprosić szersze grono działaczy społecznych i aktywnych mieszkańców - osób, które zechcą wesprzeć organizację przedsięwzięcia. W takiej grupie należy zastanowić się nad tym, kogo nie może zabraknąć w trakcie narady.

Z założenia **grupa mieszkańców powinna być różnorodna**, tak by reprezentowane były różne grupy, zarówno pod względem wieku, płci i wykształcenia, jak i światopoglądu czy interesów (jeśli debata dotyczy przebudowy ciągu pieszojezdnego, udział powinni wziąć piesi, kierowcy i rowerzyści, mieszkańcy danej ulicy oraz osoby tylko przemierzające się tamtędy). Ważny jest udział osób, które są niejako „zwykłymi” mieszkańcami niemającymi wiedzy eksperckiej (jeśli obradujemy o szkole, ważne jest uczestnictwo nie tylko nauczycieli i pedagogów, ale również rodziców, uczniów, pracowników technicznych szkoły, a nawet osób mieszkających w okolicy).



Na takich spotkaniach organizacyjnych warto zaplanować **akcję informacyjną i rekrutację uczestników narady obywatelskiej**. Dobrze, jeśli narada obywatelska jest szeroko nagłośniona, by jak najwięcej mieszkańców o niej wiedziało, a chętni mogli zgłosić chęć swojego uczestnictwa. Rekrutowanie natomiast to coś więcej niż informowanie i zapraszanie - chodzi o to, by z wyprzedzeniem dotrzeć do zainteresowanych osób (lub zebrać zgłoszenia zainteresowanych) i uzyskać od nich potwierdzenie uczestnictwa. Wówczas można zorientować się, jakiego typu osób brakuje, i dołożyć starań, by takie osoby pozyskać (np. widzimy, że do rozmów na temat nowego domu kultury zgłaszają się mieszkańcy tylko dwóch z czterech osiedli, głównie kobiety; wówczas należy postarać się o uczestnictwo mieszkańców pozostałych dwóch osiedli, zwłaszcza mężczyzn).



Poniżej przedstawiamy przykład listy rekrutacyjnej.

Lista rekrutacyjna na narady obywatelskie w miejscowości X

Lp.	imię	nazwisko	telefon	e-mail	ptec	wiek	wykształcenie	osiedle	zawód
1	Anna	Kowalska	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	K	25	średnie	Wschód	nauczycielka
2	Jan	Nowak	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	M	42	średnie	Zachód	przedsiębiorca
3	Tanina	Kowalewska	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	K	33	wyższe	Wschód	przedsiębiorca
4	Antoni	Nowakowski	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	M	68	wyższe	Zachód	emeryt
5	Janusz	Kowal	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	M	30	średnie	Południe	przedsiębiorca
6	Jacek	Kowalik	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	M	28	średnie	Południe	bezrobotny
7	Agnieszka	Nowak	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	K	40	wyższe	Centrum	krawcowa
8	Hanna	Nowaczek	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	K	17	gimnazjalne	Centrum	wózeń
9	Jan	Kowalczyk	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	M	70	podstawowe	Wschód	emeryt
10	Aneta	Nowakowska	xxx xxx xxx	xxx@xxx.xx	K	67	wyższe	Wschód	emeryt

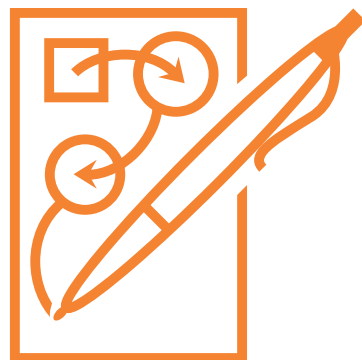
PLANOWANIE PRZEBIEGU NARADY

Mało jest kwestii dotyczących lokalnej wspólnoty, które można omówić na jednym spotkaniu. Jeśli celem jest wypracowanie rekomendacji, tym bardziej potrzeba bardziej rozbudowanego cyklu: zwykle optymalną liczbą jest od czterech do sześciu dwu–trzy godzinnych spotkań. Dobłą praktyką jest uzgadnianie w szerszym gronie zarówno dokładnego tematu, jak i harmonogramu prac, tak **by mieszkańcy mieli wpływ również na sam kształt narady obywatelskiej**. Pozwala to zbudować większe zaangażowanie uczestników, wybrać temat, na którym najbardziej im zależy, oraz uzgodnić najdogodniejsze terminy spotkań. Ustalenia te mogą być przeprowadzone na spotkaniach przygotowawczych.

PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE SPOTKAŃ NARADY OBYWATELSKIEJ

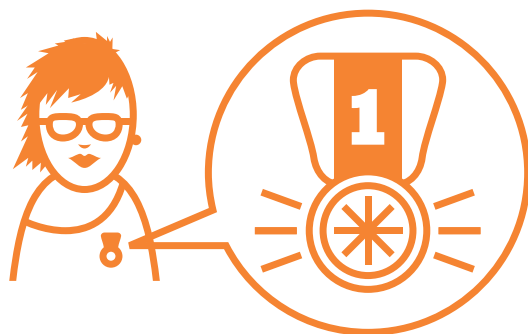
Kluczem do sukcesu całej narady obywatelskiej jest dobre przygotowanie i dobre poprowadzenie poszczególnych jej spotkań. Ważne, by zostało jasno sprecyzowane, **kto odpowiada za organizację spotkań i kto ma je prowadzić**. Potrzebne jest **wyraźne określenie celu poszczególnych spotkań oraz nadrzędnego celu całej narady**, aby wszyscy uczestnicy mieli jasność, po co się spotykają i nad czym pracują.

Dobra organizacja spotkań wymaga zarówno przygotowania pod względem technicznym (odpowiednia sala, ustawienie stołów i krzeseł, zapewnienie potrzebnego sprzętu, poczęstunek), jak i pod względem merytorycznym (materiały informacyjne, scenariusz spotkania). Szczególnie **przygotowanie dobrego scenariusza oraz prowadzenie spotkania** są wyzwaniem (przykładowy scenariusz spotkania na str. 24). Zachęcamy też do zapoznania się z bardziej szczegółowymi wskazówkami dotyczącymi przygotowania i prowadzenia spotkań oraz wykorzystania technik warsztatowych w publikacji autorstwa Moniki Probosz i Przemysława Sadury pt. „Konsultacje w społeczności lokalnej: planowanie, przygotowanie, prowadzenie konsultacji społecznych metodą warsztatową”³.



³ w szczególności str. 55–65, także „Konsultacje społeczne w pomocy społecznej” str. 38–42 i 69–76 oraz „Quo vadis? O partycypacyjnej diagnozie lokalnej” str. 24–44; wszystkie publikacje dostępne na stronie www.poledialogu.org.pl w zakładce Wiedza – Nasze teksty.

Ponieważ narada obywatelska wymaga od uczestników udziału w kilku spotkaniach, trzeba dołożyć starań by **zmotywować mieszkańców do zaangażowania**. Ważne, aby grupa była w miarę stała. Już sam udział w dobrze przygotowanym i sprawnie prowadzonym spotkaniu jest motywujący. Ponadto istotne jest, aby na samym początku burmistrz lub wójt osobiście poinformował zgromadzonych o zamiarze wykorzystania wypracowanych w toku narady rekomendacji.



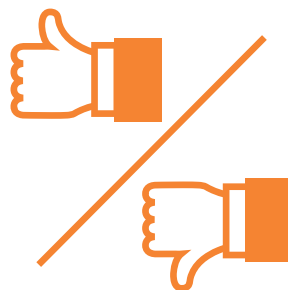
Trzeba też zadbać o to, by podczas narady mieszkańcy otrzymali podstawową wiedzę na temat diskutowanego zagadnienia (nie tylko w formie mówionej, ale też w formie przystępnych materiałów informacyjnych) oraz by mieli możliwość pogłębienia tej wiedzy. Dlatego na naradę obywatelską zaprasza się ekspertów - najlepiej kilku - tak by nie było zagrożenia jednostronnością. Dobrą praktyką jest też zgromadzenie inspiracji, przykładów rozwiązania analogicznej kwestii w innych miejscach w kraju czy za granicą. Lokalnymi ekspertami mogą być też urzędnicy, którzy będą komentować kolejne kroki pracy uczestników narady, uzupełniać informacje i wyjaśniać pojawiające się wątpliwości.



Warto pamiętać, że dla wielu mieszkańców udział w naradzie obywatelskiej to nowe doświadczenie. Dlatego ważne jest **wspieranie mieszkańców w zdobywaniu nowych umiejętności** takich jak: formułowanie opinii, dyskusja, wypowiedzianie się na forum. Nowicjuszom pomaga zawsze zachęta, docenienie, dbałość o przyjazną atmosferę w grupie. Buduje to równoległe chęć do dalszego uczestnictwa.

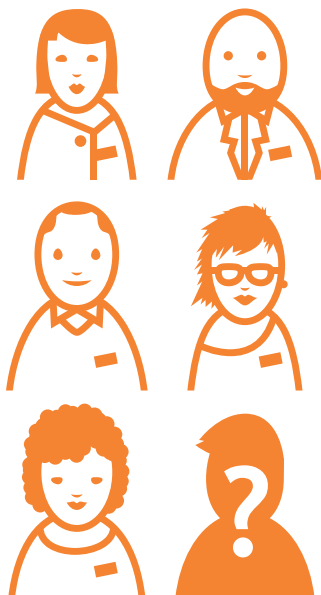
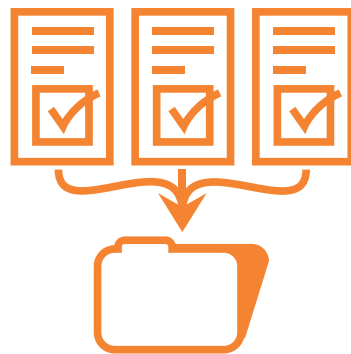
Można również rozważyć podziękowanie uczestnikom w formie dobrego poczęstunku czy drobnego upominku (w szczególności związanego z tematem narady lub ufundowanego przez lokalnych przedsiębiorców).

Na koniec dobrze jest przeprowadzić krótką **ankietę ewaluacyjną**, która pozwoli ocenić, na ile mieszkańcy są zadowoleni z udziału w naradzie, czego im brakuje, co wymaga poprawy. O to samo można też, i warto, popytać bezpośrednio. Ankieta stanowi uzupełnienie i ważną wskazówkę na przyszłość dla organizatorów i prowadzących (przykładowa ankieta ewaluacyjna na str. 26).



PRACA POMIĘDZY KOLEJNYMI SPOTKANIAMI NARADY OBYWATELSKIEJ

Organizatorzy mają obowiązki również pomiędzy kolejnymi spotkaniami narady: sporządzić podsumowanie oraz zebrać wyniki pracy z danego spotkania. **Podsumowanie ma zwykle charakter sprawozdawczy** i stanowi dokumentację, którą można rozesłać do uczestników, zainteresowanych urzędników, zamieścić w internecie. **Zebrać wyniki pracy** natomiast to uporządkowanie tego, nad czym w trakcie spotkania pracowali mieszkańcy, a co zostało zapisane roboczo lub tylko omówione (warto korzystać z dyktafonu, co ułatwia sporządzenie notatek). Wykonanie takiego opracowania umożliwia kontynuację prac na kolejnym spotkaniu bez wracania do treści omówionych poprzednio. Tym samym nie marnuje się czas uczestników i ostateczne rekomendacje zostaną wypracowane w najbardziej efektywny sposób.



Pomiędzy spotkaniami może być potrzebne **przypomnienie mieszkańcom o kolejnych terminach** (np. telefonicznie lub sms-ami) bądź też, jeśli grupa okaże się niewielka, przeprowadzenie **rekrutacji uzupełniającej**. W takich cyklicznych działaniach dużą wartością jest ciągłość obecności, warto więc wykonać duży wysiłek rekrutacyjny na samym początku, a potem jedynie zabiegać o utrzymanie grupy (poprzez motywowanie, dostosowanie terminów, uwzględnianie uwag uczestników odnośnie przebiegu narady).

Pomiędzy spotkaniami warto też **informować o postępie prac decydujących i kluczowych urzędników**. Taki przepływ informacji przyczynia się do głębszego zrozumienia przez urzędników rekomendacji obywatelskich. Pozwala też uniknąć najbardziej niepożądanego scenariusza, gdy - w wyniku braku komunikacji - wypracowane w toku spotkań rekomendacje okazują się na koniec całkiem niemożliwe do wykorzystania.

WYSŁUCHANIE PUBLICZNE

Rekomendacje przedstawiane są decydom, urzędnikom, szerokiemu gronu mieszkańców oraz dziennikarzom na wystuchaniu publicznym. Wydarzenie to powinno być zorganizowane w terminie najbardziej dogodnym dla większości mieszkańców i w możliwie neutralnym, ogólnodostępnym miejscu np. w szkole czy domu kultury. Najlepiej zorganizować je w większej sali, która może pomieścić nawet kilkadziesiąt osób, i w godzinach potencjalnie najlepszej frekwencji. Warto zadbać również o **dobre nagłośnienie, drobny poczęstunek, odpowiednie oświetlenie** oraz zapewnienie takich warunków lokalowych, aby osoby starsze, niepełnosprawne, czy rodziny z małymi dziećmi też mogły aktywnie w wystuchaniu publicznym uczestniczyć. Zależnie od potrzeb i scenariusza na spotkanie należy przewidzieć około trzech godzin (przykładowy scenariusz wystuchania publicznego na str. 27).



Wystuchanie publiczne można połączyć z **wydarzeniem towarzyszącym, stanowiącym dodatkową atrakcję i zachętę do przyścia** (np. wręczeniem nagród w konkursie lub degustację produktów regionalnych).

Idealnie, jeśli rekomendacje prezentowane są przez ich autorów, czyli samych mieszkańców. To może wymagać dodatkowego przygotowania, np. wcześniejszej próby z mikrofonem, dokładnego określenia, ile informacji o danej rekomendacji będzie prezentowane ustnie. Każdy uczestnik wystuchania publicznego powinien się zapoznać z pełnym opisem wszystkich rekomendacji. Warto rozważyć udostępnienie ich nawet kilka dni wcześniej np. na stronie internetowej.





W trakcie wystuchania ważne jest, by po zaprezentowaniu wszystkich rekomendacji był **czas na zadawanie pytań, komentowanie i dyskutowanie**. Należy także powiedzieć uczestnikom wystuchania, że przedstawione przez nich uwagi do rekomendacji, jeśli zasadne, zostaną uwzględnione w finalnej wersji rekomendacji. Można też zaprosić zewnętrznych ekspertów, którzy w sposób neutralny odpowiedzą na trudniejsze pytania dotyczące np. zagadnień prawnych czy kwestii technologicznych. Co do zasady eksperci ci nie powinni oceniać przedstawionych rekomendacji. Podział uczestników wystuchania publicznego na mniejsze podgrupy sprawi, że dyskusja będzie swobodniejsza niż na dużym forum.

Aby wyłonić najbardziej istotne rekomendacje można dać zgromadzonym osobom możliwość wskazania swoich preferencji np. w formie anonimowego głosowania. Ciekawość wyników jest jednym z czynników, który gwarantuje frekwencję aż do końca wystuchania.

PRZEKAZANIE REKOMENDACJI

Na wystuchaniu publicznym pojawiają się zazwyczaj dodatkowe uwagi, uzupełnienia i zastrzeżenia do zaprezentowanych rekomendacji. Ostatnim krokiem jest **uwzględnienie zgłoszonych uwag i przekazanie tak uzupełnionych rekomendacji na ręce władz**. Przekazanie rekomendacji może być okazją do **uroczystego podsumowania i zamknięcia** narady obywatelskiej.



Na koniec warto wskazać osobę lub osoby, które z ramienia mieszkańców będą **monitorowały losy rekomendacji**, a więc dowiadywały się i przekazywały pozostałym informacje na temat tego, czy i jak zgłoszone postulaty są realizowane.

Schemat narady obywatelskiej

PORADY I WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE CAŁEGO PROCESU



Dbałość o zaplecze techniczne: miejsce, poczęstunek na wszystkich spotkaniach



Przygotowanie, redagowanie i przedstawianie rekomendacji przez uczestników



Motywowanie uczestników na wszystkich etapach



Udział uczestników w planowaniu procesu od początku do końca



Wspieranie uczestników w zdobywaniu wiedzy (materiały informacyjne, udział ekspertów) i umiejętności (udział w dyskusjach, wystąpienia publiczne)



Włącz się

www.wlacz-sie.pl



PRZYKŁAD PRAKTYCZNEGO ZASTOSOWANIA METODY NARADY OBYWATELSKIEJ

Pilotaż w gminie miejskiej Rejowiec Fabryczny

Zgodnie z Prawem energetycznym⁴ wszystkie gminy w Polsce zobowiązane są do przygotowania „Założeń do planu zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe”, które powinny być aktualizowane co trzy lata. **Wymóg aktualizacji stał się podstawą i punktem wyjścia do zastosowania metody narady obywatelskiej** w mieście Rejowiec Fabryczny.

Władze tego miasta uznały bowiem, że przed podjęciem prac nad aktualizacją już posiadanych założeń warto przeprowadzić szeroki proces konsultacji społecznych co do najistotniejszych zagadnień energetycznych. Zbiegło się to z realizacją projektu „Energetyczne narady obywatelskie - Włącz się”, dzięki któremu po raz pierwszy metodę narady obywatelskiej mieliśmy okazję zastosować w Polsce.



Fot. 2 Burmistrz Rejowca Fabrycznego Stanisław Bodys od początku angażował się w realizację narady (źródło: InE)



Fot. 1 Uczestnicy narady obywatelskiej w Rejowcu Fabrycznym spotykali się w Miejskim Ośrodku Kultury „Dworek” (źródło: InE)

Na kolejnych stronach przedstawimy, co jest potrzebne do efektywnego przeprowadzenia narady obywatelskiej w temacie energii na przykładzie realizacji projektu „Włącz się” w Rejowcu Fabrycznym w okresie listopad 2012 - marzec 2013 r.

⁴ Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne, to ustawa regulująca wszystkie sprawy związane z gospodarką energetyczną Polski. Ustawa była wielokrotnie nowelizowana. Aktualnie obowiązująca wersja dostępna jest w Dzienniku Ustaw z 27 sierpnia 2013 roku poz. 984.

Prace przygotowawcze

W trakcie spotkania informacyjnego, które rozpoczynało realizację projektu w Rejowcu Fabrycznym, omówiono podstawowe wyzwania związane z energetyką. Zaprezentowano także **korzyści, jakie wynikają z budowy rynku prosumenta**⁵, m.in. lokalne miejsca pracy i poprawę jakości powietrza. Następnie wyjaśniono pojęcie energetyki obywatelskiej oraz to, w jaki sposób zachowania każdego z nas mogą sprzyjać poszanowaniu energii. Celem tej rozmowy było określenie, jakie zagadnienia będą przedmiotem narady obywatelskiej w Rejowcu Fabrycznym, a w konsekwencji - z dużym prawdopodobieństwem - także tematem rekomendacji społecznych.

Następnie **opracowany został tzw. kontekst energetyczny miasta Rejowiec Fabryczny. Stanowił on podstawę do zrozumienia sytuacji energetycznej miasta** przez organizatorów narady oraz źródło informacji dla mieszkańców, którzy na co dzień nie mają bezpośredniej styczności z problematyką energetyczną gminy. Treść „kontekstu” uwzględniała:

- omówienie polityki planistycznej i podstawowych dokumentów dotyczących energetyki,
- charakterystykę energetyczną miasta Rejowiec Fabryczny,
- informację o poszukiwaniu metanu i gazu łupkowego oraz planowanej budowie kopalni węgla kamiennego w pobliżu miasta,
- ocenę skali wykorzystania źródeł energii odnawialnej na terenie miasta,
- informację o dotychczasowych doświadczeniach w zakresie udziału społecznego dotyczącego problematyki energetycznej,
- rekomendacje dla przyszłych działań w Rejowcu Fabrycznym w zakresie energii.



Fot. 3 Zespół Szkół Samorządowych w Rejowcu Fabrycznym został poddany termomodernizacji, co znacznie zmniejszyło zużycie energii ciepłej w budynku (źródło: InE)

⁵ Aktywny konsument energii, który może wytwarzać energię dla siebie oraz na sprzedaż.

Kolejnym krokiem przygotowawczym było **zorganizowanie dwudniowych warsztatów** dla przedstawicieli lokalnej społeczności oraz samorządu. Uczestnicy zastanawiali się, m.in. jaką rolę energetyka pełni w życiu społeczności lokalnej - jakie konsekwencje pociąga za sobą brak energii, ile za energię płacimy, a także czy i jak kwestie energetyczne powiązane są z naszym zdrowiem oraz miejscami pracy. Wiele osób zgłosiło potrzebę edukacji, zwłaszcza w zakresie oszczędzania energii i efektywności energetycznej, o której chciano rozmawiać w dalszej fazie projektu „Włącz się”. Poniższy rysunek (rys. 1.) obrazuje najistotniejsze dla uczestników warsztatów kwestie w zakresie problematyki energetycznej, które sami zidentyfikowali. Stały się one punktem wyjścia do dyskusji podczas właściwych spotkań narady obywatelskiej.



Rys. 1. Kwestie uznane za istotne przy wyborze najważniejszego problemu energetycznego w Rejowcu Fabrycznym. Źródło: Opracowanie własne.

Spotkania narady obywatelskiej

I SPOTKANIE

Pierwsze spotkanie energetycznej rady obywatelskiej poświęcone było przede wszystkim poznaniu się uczestników, którzy w ciągu kolejnych miesięcy wspólnie mieli wypracować rekomendacje dla Rejowca Fabrycznego. Przeprowadzono także dyskusje w grupach na tematy zidentyfikowane na warsztatach, a następnie wspólnie dokonano wyboru jednego najważniejszego zagadnienia. Wokół niego miały toczyć się dalsze prace rady obywatelskiej i tego tematu dotyczyć powinny rekomendacje.

Podstawą do rozpoczęcia identyfikacji najważniejszego problemu była prezentacja eksperta pt. Dlaczego energia jest dla nas ważna? Rozpoczęła się ona od wyłączenia światła, aby na sali zapanowała zupełna ciemność. Następnie rozmawiano o roli, jaką w naszym życiu odgrywa energia i co się dzieje, gdy nagle jej brakuje.



Fot. 4 i 5 W trakcie narady bardzo ważna była obecność moderatora (źródło: InE)

Aby jednak **dyskusję umieścić w szerszym kontekście** w prezentacji pokazano zarówno globalną, europejską jak i krajową problematykę energetyczną. Dzięki temu uczestnicy nie tylko otrzymali dużą porcję wiedzy, ale także zorientowali się, że ich lokalne problemy są równie bliskie mieszkańcom innych części świata.

Prezentacja została zakończona wskazaniem różnych wymiarów kwestii energetycznych na poziomie lokalnym:

- **samorządowym** (np. efektywność energetyczna w obiektach administracji publicznej, gospodarka przestrzenna),
- **biznesowym** (np. rozwój instalacji i produkcji energii ze źródeł odnawialnych),
- **pozarządowym** (np. edukacja na rzecz przyjaznej środowisku i efektywnej energetyki),
- **indywidualnym** (np. oszczędzanie energii, zrównoważona konsumpcja).

Po prezentacji, w trakcie pracy w grupach, uczestnicy sformułowali sześć kluczowych zagadnień, które uznali za najistotniejsze dla mieszkańców Rejowca Fabrycznego.



Fot. 6 Praca w grupach umożliwiła aktywność wszystkim uczestnikom narady (źródło: InE)

Następnie wszyscy uczestnicy spotkania wzięli udział w głosowaniu, w którym wybrano jedno, choć złożone z trzech podtematów, zagadnienie: **organizowanie mieszkańców wokół tematu przeciwdziałania niskiej emisji**⁶. Do tego potrzebne będą: przedsięwzięcia bezpośrednio ograniczające emisję, edukacja i budowanie świadomości społeczności lokalnej oraz wsparcie dla oszczędzania energii i rozwoju jej odnawialnych źródeł.

II SPOTKANIE

Kolejne spotkanie zostało w pełni poświęcone wybranemu przez uczestników zagadnieniu. Zastanawiano się, co można zrobić, aby ograniczyć niską emisję i jej negatywne skutki.

Na początku spotkania omówiono przygotowany przez organizatorów materiał informacyjny o tym, co to jest niska emisja i jak można jej przeciwdziałać. Przedstawiono również działania podejmowane w tym zakresie przez innych, a także programy wsparcia związane z likwidacją niskiej emisji. W wyniku pracy w grupach **zidentyfikowano, co można zrobić na rzecz ograniczenia emisji** w ramach trzech wybranych na pierwszym spotkaniu obszarów. W trakcie dyskusji wyodrębniono to, co leży w gestii władz lokalnych, co mogą zrobić mieszkańcy i czego można dokonać wspólnie.



Fot. 7 Uczestnicy narady prezentowali wypracowane w grupach propozycje działań (źródło: InE)

⁶ Emisja pyłów i szkodliwych gazów pochodząca z nieefektywnych lokalnych kotłowni węglowych i domowych pieców grzewczych. W miejscowościach o słabej wentylacji niska emisja jest główną przyczyną powstawania smogu, który zwiększa zachorowalność oraz śmiertelność związaną z chorobami układu krążenia i oddychania.

Nie wszystkie propozycje wydawały się możliwe do wykonania, dlatego też kolejnym krokiem było **wypracowanie pytań do ekspertów**. Łącznie uczestnicy narady sformułowali ich dziewięć. Były wśród nich pytania natury ogólnej (np. Czy i w jaki sposób gmina może wytwarzać energię elektryczną i/lub ciepłą?), specjalistycznej (np. Czy jest dostępna statystyka zachorowalności w dzielnicach najbardziej narażonych na niską emisję?) oraz prawnej (np. Jak stworzyć przepisy dotyczące przyznawania ulg podatkowych, aby przy okazji ograniczać niską emisję?). Wątpliwości skierowano zatem do dwóch ekspertów: jednego specjalizującego się w opracowywaniu programów służących ograniczaniu niskiej emisji i drugiego - prawnika od zagadnień dotyczących samorządu lokalnego.



Fot. 8 Praca w grupie (źródło: InE)

III SPOTKANIE

Najważniejszym elementem spotkania był osobisty kontakt z zaproszonym ekspertem i możliwość uzyskania bezpośredniej **odpowiedzi na nurtujące pytania**. W pierwszej kolejności rozmowa z ekspertem dotyczyła trzech podtematów zidentyfikowanych w trakcie drugiego spotkania. Następnie wyjaśniane były inne kwestie związane z głównym zagadnieniem, czyli ograniczeniem niskiej emisji w Rejowcu Fabrycznym. Wszystko to służyło jak najlepszemu przygotowaniu propozycji społecznych rekomendacji. Uczestnicy narady uzgodnili już bowiem uprzednio, co wspólnie uważają za pilne i ważne. Teraz wyodrębniono to, co jest możliwe do wdrożenia. Ostatecznie zatem ustalono nie tylko co robić, ale też jak, kiedy i kto ma się tym zająć.



Fot. 9 Zaproszony ekspert wyjaśnił uczestnikom problem niskiej emisji (źródło: InE)



Fot. 10 Rozmowa z ekspertem pozwoliła znaleźć odpowiedzi na nurtujące pytania (źródło: InE)

IV SPOTKANIE

Istotą tego spotkania było przygotowanie propozycji rekomendacji społecznych. **Każda z rekomendacji została opisana w formie fiszki** zawierającej następujące punkty (przykładowa fiszka rekomendacji na str. 28):

- **co?** (co należy zrobić, na czym ma polegać postulowane rozwiązanie),
- **kto?** (kto ma się zaangażować w realizację rozwiązania, kogo zachęcić do współpracy?),
- **kiedy?** (kiedy i w jakich etapach ma być wprowadzone rozwiązanie?),
- **co jeszcze potrzebne?**, uzasadnienie rekomendacji, potencjalne trudności, inne uwagi.



Fot. 11 i 12 Uczestnicy samodzielnie formułowali treść społecznych rekomendacji (źródło: InE)

Poniżej prezentujemy zestaw rekomendacji w zakresie ograniczenia niskiej emisji wypracowany w trakcie narady obywatelskiej w Rejowcu Fabrycznym.

- **nr 1** „Edukacja przez lekarzy”
- **nr 2** „Kontrola i edukacja przez kominiarzy, straż pożarną i straż miejską”
- **nr 3** „Pomiary zanieczyszczeń powietrza”
- **nr 4** „Kampania na rzecz ograniczenia niskiej emisji”
- **nr 5** „Wprowadzenie pieców o wysokiej sprawności”
- **nr 6** „Hurtowy zakup paliwa opałowego”
- **nr 7** „Przewietrzanie miasta”
- **nr 8** „Program ograniczenia niskiej emisji dla Rejowca Fabrycznego”
- **nr 9** „Kwartalny biuletyn informacyjny”
- **nr 10** „Energetyczny punkt informacyjny dla mieszkańców”
- **nr 11** „Promocja budownictwa energooszczędnego”
- **nr 12** „Kampania na rzecz oszczędzania energii”
- **nr 13** „Termomodernizacja budynków”
- **nr 14** „Instalacja kolektorów słonecznych (solarów)”
- **nr 15** „Biogaz z oczyszczalni ścieków”
- **nr 16** „Czysta energia”

Wysłuchanie publiczne

W wysłuchaniu publicznym, zorganizowanym na sali gimnastycznej Zespołu Szkół Samorządowych mógł uczestniczyć każdy mieszkaniec Rejowca Fabrycznego. Celem tego spotkania było zaprezentowanie i przedyskutowanie rekomendacji wypracowanych w trakcie energetycznej narady obywatelskiej „Włącz się”. Jednocześnie wydarzenie to wykorzystano do zapoznania szerokiego kręgu społeczności miasta (udział ponad 80 osób) zarówno z problemami globalnymi, unijnymi i krajowymi związanymi z energetyką, jak i lokalnymi zagadnieniami energetycznymi.



Fot. 13 i 14 Społeczne rekomendacje dla Rejowca Fabrycznego przedstawiono podczas wysłuchania publicznego - uczestnicy narady osobiście prezentowali rekomendacje pozostałym mieszkańcom miasteczka (źródło: InE)

Istotnym elementem przedsięwzięcia, poza możliwością podjęcia dyskusji na temat zaprezentowanych rekomendacji, było ich **zhierarchizowanie z punktu widzenia pilności i/lub ważności dla społeczności lokalnej**. Zdecydowano o tym podczas anonimowego głosowania.

Za zdecydowanie najważniejsze uznano stworzenie możliwości rozwoju programu dotyczącego instalacji kolektorów słonecznych. W drugiej kolejności, z pewną przewagą głosów nad następnymi rekomendacjami, wybrano kwestię termomodernizacji budynków.

Uzupełnione w wyniku dyskusji oraz zhierarchizowane według wagi rekomendacje zostały przez uczestników narady przekazane burmistrzowi miasta Rejowiec Fabryczny kilka dni po wysłuchaniu publicznym.



Fot. 15 Uczestnicy narady obywatelskiej przekazali rekomendacje na ręce burmistrza miasta (źródło: InE)

CO DECYDUJE O SUKCESIE NARADY OBYWATELSKIEJ?

Refleksje po przeprowadzeniu pilotażu i rekomendacje dla kolejnych gmin

W trakcie ośmiu miesięcy realizacji projektu „Włącz się” w mieście Rejowiec Fabryczny przygotowano **16 szczegółowo opisanych rekomendacji społecznych**. Opis każdej rekomendacji został w wersji roboczej przygotowany przez uczestników narady, a dopiero potem poddany konsultacjom ze strony ekspertów, władz lokalnych i całej społeczności miasta. Warto to podejście stosować także w innych gminach.

Dla organizatorów energetycznej narady obywatelskiej nie do przecenienia było **znaczne zaangażowanie nie tylko władz miasta, ale także przedstawicieli społeczności lokalnej**. Mimo zaproponowania trudnego tematu, zainteresowanie w Rejowcu Fabrycznym, wyrażone m.in. liczbą uczestników wystuchania publicznego, przerosło wszystkie oczekiwania. W przeprowadzeniu narady w istotny sposób pomógł także przyjazny klimat współpracy z administracją lokalną, na czele z burmistrzem, panem Stanisławem Bodysem.

Warte podkreślenia jest to, że **grupa osób biorących udział w naradzie obywatelskiej była zarówno stabilna co do składu, jak również w miarę zróżnicowana oraz reprezentatywna**. Mimo początkowej niepewności i, co zrozumiałe, ograniczonej wiedzy na temat trudnej problematyki energetycznej, zainteresowani wykazali się zaangażowaniem i wysoką aktywnością we wszystkich spotkaniach.

Istotnym czynnikiem wzmacniającym poziom dyskusji, jak również końcowy efekt w postaci zestawu społecznych rekomendacji, było zaangażowanie ekspertów ds. ogólnych zagadnień energetycznych, lokalnej problematyki energetycznej i prawa samorządowego. **Nie podsuwali oni uczestnikom gotowych rozwiązań, ale pełnili rolę przewodników po meandrach wiedzy**. Ponadto oceniali już na wstępnym etapie możliwość realizacji proponowanych rozwiązań zarówno z punktu widzenia technicznego, finansowego i prawnego.

Ważnym ogniwem w przygotowaniu ostatecznej wersji rekomendacji było **ustosunkowanie się do nich przedstawicieli administracji lokalnej**. Zwracali oni uwagę na możliwe utrudnienia w realizacji proponowanych działań, ale nie uczestniczyli w wyborze ostatecznej wersji rekomendacji - to zadanie należało wyłącznie do mieszkańców. Dzięki temu rekomendacje odzwierciedlały ich potrzeby, ale były sformułowane tak, żeby władzom łatwo było je wdrożyć.

Dla przeprowadzenia z sukcesem narady obywatelskiej zakończonej wysłuchaniem publicznym niezbędne jest:

- a) Stworzenie atmosfery współpracy pomiędzy uczestnikami, władzami lokalnymi i zespołem realizującym projekt.**
- b) Wypracowanie skutecznej metody rekrutacji uczestników narady obywatelskiej i nagłośnienie inicjatywy w mediach.**
- c) Silne zaangażowanie ekspertów, którzy mają zarówno dostarczyć wiedzę, jak i konsultować zgłaszane propozycje, ale nie zastępować uczestników narady w identyfikacji problemów czy w wyborze rozwiązań.**
- d) Właściwe zidentyfikowanie najbardziej istotnego problemu oraz szeroka dyskusja nad rozwiązaniami służącymi bezpośrednio lub pośrednio do jego rozwiązania.**
- e) Urealnienie z punktu widzenia technicznego, finansowego i prawnego zgłaszanych rekomendacji społecznych, tj. działanie umożliwiające zastosowanie wypracowanych propozycji rozwiązań w praktyce.**
- f) Szerokie rozpowszechnienie treści rekomendacji przed wysłuchaniem publicznym, tak aby osoby w nim uczestniczące miały szansę na wcześniejsze wyrobienie sobie poglądu co do zaproponowanych rozwiązań i chętniej wzięły udział w dyskusji.**

Metoda narady obywatelskiej, wykorzystywana w projekcie „Włącz się” do rozwiązywania problemów energetycznych, może być z powodzeniem stosowana w innych obszarach ważnych z punktu widzenia lokalnej społeczności. Jej prawidłowe przeprowadzenie, a następnie wprowadzenie w życie zaproponowanych przez mieszkańców rozwiązań, z pewnością zachęci lokalną społeczność do udziału w podobnych konsultacjach w przyszłości.

Przykładowy scenariusz jednego ze spotkań narady obywatelskiej

ENERGETYCZNA NARADA OBYWATELSKA „WŁĄCZ SIĘ” W REJOWCU FABRYCZNYM

Spotkanie nr 2 / 19 marca 2013 r.

Cel: wypracowanie pytań do ekspertów na temat ograniczania niskiej emisji w Rejowcu Fabrycznym.

Czas trwania: ok. 3h 30min

*Spotkanie prowadzi moderator - osoba neutralnie nastawiona do tematu narady obywatelskiej.



20' **Otwarcie i integracja**

- Przywitanie wszystkich obecnych.
- Przedstawienie celu bieżącego spotkania, przypomnienie, co wydarzyło się na poprzednim i co planujemy na kolejnych.
- Rundka otwierająca - krótkie przedstawienie się uczestników.



20' **Diagnoza i uwarunkowania**

- W podgrupach zastanawiamy się, dlaczego ludzie palą śmieci. Zadajemy pytanie: dlaczego niektórzy palą śmieci? Nawet jeśli Państwu to się nigdy nie zdarza, to proszę spróbować wczuć się w osobę, która wrzuca śmieci do pieca. Co palicie? Dlaczego?
- Omówienie na forum - osoby prezentują swoje pomysły siedząc w kręgu, moderator spotkania zapisuje na tablicy/flipcharcie.



15' **Materiały informacyjne na temat niskiej emisji**

- Materiały o tym, co to jest niska emisja, skąd się bierze i o podstawowych zagrożeniach, jakie ze sobą niesie (pokazanie materiałów w formie prezentacji oraz rozdanie w postaci wydruku).
- Prezentacja danych z urzędu gminy (ile osób mieszka w domach jednorodzinnych z własnymi piecami, ile - w blokach z dostępem do miejskiej sieci ciepłej).



30' **Burza mózgów**

- Przedstawienie zasad burzy mózgów: generujemy pomysły i nie oceniamy, nie kwestionujemy; najpierw zbieramy je „bez cenzury”.
- Podział na 3 podgrupy i burza mózgów:
 - Co należy zrobić by wyeliminować niską emisję?
 - Jakie są systemowe rozwiązania, wspierane przez urząd, na rzecz wyeliminowania niskiej emisji?
 - Jak docierać z informacjami do mieszkańców, edukować i podnosić świadomość?



20' Przerwa



30' Prezentacja wyników pracy w podgrupach przez uczestników narady

- Zadawanie pytań do zgłoszonych pomysłów.



50' Omówienie pomysłów zgłoszonych w podgrupach

- Komentarze i wstępna ocena pomysłów.
- Omówienie kwestii wykonalności danego pomysłu.
- Sformułowanie i spisanie pytań do ekspertów.



20' Zakończenie

- Zapowiedź, że podsumujemy i uporządkujemy wypracowany materiał.
- Przypomnienie o terminie kolejnego spotkania narady, prośba o zapraszanie nieobecnych, konsultacja, jakiego dnia powinno być wystuchanie publiczne.
- Podziękowanie i zaproszenie na poczęstunek.
- Ankieta ewaluacyjna.

Przykładowa ankieta ewaluacyjna dla uczestników spotkania narady obywatelskiej

ENERGETYCZNA NARADA OBYWATELSKA „WŁĄCZ SIĘ” W REJOWCU FABRYCZNYM

Spotkanie nr 2 / 19 marca 2013 r.

Ankieta służy poznaniu Państwa opinii nt. spotkania, jest anonimowa. Bardzo prosimy o udzielenie szczerych odpowiedzi. Pozwolą nam one dostosować kolejne spotkania do Państwa potrzeb i oczekiwań.

1. Której z poniższych umiejętności uczy się Pan/Pani na spotkaniach energetycznej narady obywatelskiej? Prosimy postawić krzyżyk obok właściwej odpowiedzi. Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

☐

Prezentacja

☐

Negocjacje

☐

Komunikacja

☐

Praca w grupie

☐

Techniki prowadzenia spotkań

☐

Inne - proszę wymienić jakie:

.....

.....

.....

2. Na dzisiejszym spotkaniu najbardziej podobało mi się (prosimy dokończyć zdanie):

.....

.....

.....

3. Na dzisiejszym spotkaniu zabrakło mi:

.....

.....

.....

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Przykładowy scenariusz wysłuchania publicznego

ENERGETYCZNA NARADA OBYWATELSKA „WŁĄCZ SIĘ” W REJOWCU FABRYCZNYM

Wysłuchanie publiczne 4 czerwca 2013 r.



20' Otwarcie i integracja

- Otwarcie.
- Przywitanie przez burmistrza.
- Przedstawienie celu wysłuchania publicznego.
- Zapowiedzenie planu wysłuchania publicznego.
- Krótkie omówienie przebiegu warsztatów/spotkań narady obywatelskiej.



20' Prezentacja pierwszej części społecznych rekomendacji



20' Pytania i komentarze do pierwszego bloku społecznych rekomendacji



20' Prezentacja drugiej części społecznych rekomendacji



20' Pytania i komentarze do drugiego bloku społecznych rekomendacji



5' Omówienie zasad głosowania na rekomendacje



20' Przerwa



10' Wprowadzenie na temat konkursu plastycznego



30' Rozdanie nagród w konkursie plastycznym



15' Podsumowanie głosowania

- Zaprezentowanie wyników głosowania (głosy zliczone w trakcie podsumowania i ceremonii wręczenia nagród w konkursie plastycznym).
- Komentarz eksperta ds. niskiej emisji do wyników głosowania.
- Komentarz burmistrza.



10' Posumowanie i zakończenie

Przykładowa fiszka rekomendacji społecznej

ENERGETYCZNA NARADA OBYWATELSKA „WŁĄCZ SIĘ” W REJOWCU FABRYCZNYM

czerwiec 2013 r.

REKOMENDACJA NR 8	PROGRAM OGRANICZENIA NISKIEJ EMISJI DLA REJOWCA FABRYCZNEGO
Co? (Co należy zrobić, na czym ma polegać postulowane rozwiązanie?)	• Przygotowanie propozycji tekstu Programu Ograniczenia Niskiej Emisji (PONE) dla Rejowca Fabrycznego, z uwzględnieniem rekomendacji mieszkańców. • Skonsultowanie propozycji z mieszkańcami i z Radą Miasta. • Uchwalenie PONE przez Radę Miasta. • Wdrożenie trzyletniego programu przy współpracy mieszkańców. • Monitorowanie realizacji PONE z udziałem mieszkańców. • Rozliczenie efektów po upływie trzech lat.
Kto? (Kto ma się zaangażować w realizację rozwiązania, kogo zachęcić do współpracy?)	• Urząd Miasta we współpracy z mieszkańcami • Rada Miasta • Mieszkańcy • Ekspert zewnętrzny jako konsultant
Kiedy? (Kiedy i w jakich etapach ma być wprowadzane rozwiązanie?)	• Przygotowanie dokumentacji oraz jej zatwierdzenie: II-III kwartał 2014 roku. • Wdrażanie: okres 3-letni • Zakończenie: III kwartał 2017 roku.
Co jeszcze potrzebne?	Jeśli tekst PONE ma być opracowany na zasadzie umowy zlecenia - przygotowanie założeń Specyfikacji Istotnych Warunków zamówienia (SIWZ), zabezpieczenie finansowania oraz przeprowadzenie przetargu.
Uzasadnienie rekomendacji	Potrzeba ograniczenia niskiej emisji - PONE pozwoli usystematyzować szereg działań na rzecz ograniczenia niskiej emisji oraz ułatwi starania o zewnętrzne finansowanie.
Potencjalne trudności	• Trudności finansowe. • Proces wdrażania PONE może być skomplikowany i wymagający, a mieszkańcy mniej chętni do współpracy.
Inne uwagi	Całokształt programu realizowany powinien być przy czynnym udziale przedstawicieli społeczeństwa i lokalnych organizacji oraz przedsiębiorców.

Wykaz ważniejszych opracowań przygotowanych przez Instytut na rzecz Ekorozwoju od 2011 r.

- **Energetyka rozproszona. Od dominacji energetyki w gospodarce do zrównoważonego rozwoju, od paliw kopalnych do energetyki odnawialnej i efektywności energetycznej.** Wspólnie z Polskim Klubem Ekologicznym Okręg Mazowiecki. Warszawa 2011.
- **Komplet 11 broszur dotyczących:** małej biogazowni rolniczej, domu pasywnego, energetyki rozproszonej, energii w gospodarstwie rolnym, energii w obiekcie turystycznym, energooszczędnego domu i mieszkania, inteligentnych systemów zarządzania użytkowaniem energii, samochodu elektrycznego, urządzeń konsumujących energię, zielonej energii i zrównoważonego miasta - zrównoważonej energii. Warszawa 2011.
- **Barometr zrównoważonego rozwoju 2010-2011.** Warszawa 2012.
- **Instrumenty realizacji Alternatywnej polityki energetycznej Polski do roku 2030 (wybrane zagadnienia).** Warszawa, 2012.
- **Świadomość ekologiczna turystów.** Warszawa 2012.
- **Trzecie spotkanie na temat energetyki jądrowej: Francja, Niemcy, Japonia po Fukushima.** Warszawa 2012.
- **Raport o stanie przygotowań lokalnych do zmian klimatu. Raport otwarcia.** Warszawa 2012.
- **Węgiel brunatny - paliwo bez przyszłości.** Warszawa 2012.
- **Rozdroża polskiej energetyki. Poradnik dla parlamentarzystów.** Warszawa 2012.
- **O energetyce przyjaznej środowisku prawie wszystko. Mały leksykon dla dziennikarzy.** Wersja elektroniczna. Warszawa 2012.
- **Efektywność zużycia energii - między deklaracjami, stanem obecnym a przyszłością.** Warszawa 2012.
- **Analiza zagrożeń carbon leakage w kontekście możliwości wywołania go przez Narodowy Program Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej.** Opracowanie na zlecenie Ministerstwa Gospodarki. Wspólnie z Instytutem Badań Strukturalnych. Warszawa 2012.
- **Polska 2050 - na węglowych rozstajach.** Wspólnie z Instytutem Badań Strukturalnych i Europejską Fundacją Klimatyczną. Zeszyt nr 1 w ramach projektu „Niskoemisyjna Polska 2050”. Warszawa 2012.
- **Między Północą a Południem.** Wspólnie z Instytutem Badań Strukturalnych i Europejską Fundacją Klimatyczną. Zeszyt nr 2 w ramach projektu „Niskoemisyjna Polska 2050”. Warszawa 2012.
- **Rola (eko) innowacji w niskoemisyjnej transformacji.** Wspólnie z Instytutem Badań Strukturalnych i Europejską Fundacją Klimatyczną. Zeszyt nr 3 w ramach projektu „Niskoemisyjna Polska 2050”. Warszawa 2012.
- **Klimat dla innowacji, innowacje dla klimatu.** Wspólnie z Instytutem Badań Strukturalnych i Europejską Fundacją Klimatyczną. Zeszyt nr 4 w ramach projektu „Niskoemisyjna Polska 2050”. Warszawa 2013.
- **Komplet 5 broszur dotyczących oceny śladu węglowego powiatów:** poddębickiego, starogardzkiego, kwidzińskiego, miasta Jaworzno i miasta Płock w latach 2005 i 2010. Warszawa 2013.
- **Ubóstwo energetyczne a efektywność energetyczna - analiza problemu i rekomendacje.** Warszawa 2013.
- **2050.pl. Podróż do niskoemisyjnej przyszłości.** Wspólnie z Instytutem Badań Strukturalnych i Europejską Fundacją Klimatyczną. Raport końcowy w ramach projektu „Niskoemisyjna Polska 2050”. Warszawa 2013.
- **Zmierzch węgla kamiennego.** Warszawa 2013.
- **Biogazownia - przemysłany wybór. Co powinny wiedzieć władze samorządowe?** Warszawa 2013.
- **Biogazownia – przemysłany wybór. Co powinien wiedzieć każdy obywatel?** Warszawa 2013.

Narada obywatelska to niezwykle przydatna metoda współpracy i dialogu mieszkańców z lokalnymi władzami. Może być stosowana praktycznie względem dowolnego zagadnienia, które wymaga włączenia społeczności lokalnej w proces decyzyjny.

Celem organizowanych przez Instytut na rzecz Ekorozwoju w partnerstwie z Fundacją Pole Dialogu oraz duńską organizacją INFORSE-Europe energetycznych narad obywatelskich „Włącz się” jest zwiększenie udziału społecznego mieszkańców czterech gmin województwa lubelskiego w kwestiach energetycznych.

W niniejszej broszurze prezentujemy doświadczenia z realizacji projektu w gminie miejskiej Rejowiec Fabryczny w latach 2012-2013. Mamy nadzieję, że zachęcą one inne samorządy i lokalne społeczności do wykorzystania metody narady obywatelskiej w ważnych dla nich sprawach.

Partnerzy projektu:



INSTYTUT
NA RZECZ
EKOROZWOJU

Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE) jest pozarządową organizacją typu think-tank, której misją jest budowanie pomostów między ochroną środowiska a gospodarką i społeczeństwem. Motto Instytutu na rzecz Ekorozwoju brzmi: „W interesie przyszłych pokoleń”.



Fundacja Pole Dialogu (FPD) powstała, by wspierać udział obywateli w życiu publicznym oraz tworzyć narzędzia rzetelnych konsultacji społecznych. Stara się wykorzystywać wiedzę akademicką dla dobra obywateli, społeczeństwa i jego instytucji.



International Network for Sustainable Energy

INFORSE-Europe jest częścią Międzynarodowej Sieci na rzecz Zrównoważonej Energii (INFORSE), która łączy organizacje pozarządowe promujące zrównoważone rozwiązania energetyczne: odnawialne źródła energii oraz efektywność energetyczną.

Energetyczne narady obywatelskie „Włącz się” organizowane są w ramach projektu pt. „Udział społeczny w tworzeniu lokalnych strategii i planów energetycznych” współfinansowanego przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

